

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан біолого-технологічного
факультету

Ірина БАЛАБАНОВА

«01» вересня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Галузі знань: 20 Аграрні науки та продовольство

Освітньо-професійна програма: «Технологія виробництва і переробка продукції тваринництва»

Спеціальність: 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва

Рівень вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл)

Факультет біолого-технологічний
(назва факультету)

2022-2023 навчальний рік

УДК:637(073)

Робоча програма навчальної практики для здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» початкового рівня (короткий цикл) вищої освіти, спеціальності 204 Технології виробництва і переробки продукції тваринництва. Херсон, 2022. 16 с.

Розробники робочої програми: д.с.-г.н, професор Пелих В.Г., к.с.-г.н., доцент Ведмеденко О.В., к.с.-г.н., доцент Пелих Н.Л., к.с.-г.н., доцент Корбич Н.М., к.с.-г.н., доцент Любенко О.І, к.с.-г.н., доцент Балабанова І.О., к.с.-г.н. Ушакова С.В., асистент Кривий В.В.

Програму виробничої практики розглянуто на засіданні випускових кафедр: технологій переробки і зберігання сільськогосподарської продукції
Протокол № 1 від «26» серпня 2022 р.

Завідувач кафедри

 Віктор ПЕЛИХ
(підпис)

технології виробництва продукції тваринництва
Протокол № 1 від «26» серпня 2022 р.

Завідувач кафедри

 Олена ВЕДМЕДЕНКО
(підпис)

ветеринарії, гігієни та розведення тварин імені В.П. Коваленко
Протокол № 1 від «26» серпня 2022 р.

Завідувач кафедри

 Наталія ПЕЛИХ
(підпис)

ПОГОДЖЕНО:

Гарант ОП

 Олена ВЕДМЕДЕНКО
(підпис)

СХВАЛЕНО:

Методичною комісією біолого-технологічного факультету

Протокол № 1 від «30» серпня 2022 року

Голова методичної комісії

 Наталія КОРБИЧ
(підпис)

Вченою радою біолого-технологічного факультету

Протокол № 1 від «1» вересня 2022 р.

Голова вченої ради

 Ірина БАЛАБАНОВА
(підпис)

1. Опис навчальної практики

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 9	Галузі знань: 20 Аграрні науки та продовольство	Обов'язкова компонента (ОК 20)
	Освітня програма: «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»	
Загальна кількість годин – 270	Спеціальність: 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва	Рік підготовки:
		1-й
		Семестр
		2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Освітній рівень: початковий (короткий цикл)	Практичні:
		Самостійна робота:
		Вид і форма контролю: залік

ВСТУП

Ступенева система підготовки фахівців відповідає потребам окремих складових галузі тваринництва із урахуванням вимог «Національної програми розвитку аграрного комплексу України на довгу перспективу». В програмах практичного навчання слід враховувати ті зміни, які стались внаслідок реформування сільськогосподарського сектору виробництва продукції, запровадження різних форм господарювання та елементів ринкової економіки, підвищення вимог до якості професійної підготовки фахівців з технології виробництва та переробки продукції тваринництва.

Набуття професійних практичних навичок висококваліфікованого фахівця можливе лише за умов безпосередньої участі у виробничих процесах на базі господарств різного типу і різних форм власності, підрозділах науково-дослідних установ. Ці вимоги до практичної підготовки фахівців забезпечуються через наскрізну систему взаємопов'язаних практик – навчальних (молодші курси) і виробничих (старші курси).

Навчальна практика є наступним після лабораторних і практичних занять етапом, що забезпечує перехід від теоретичного навчання до професійної діяльності здобувачів вищої освіти.

Метою навчальної практики є ознайомлення здобувачів зі специфікою майбутнього фаху, отримання первинних професійних умінь і навичок із загально-професійних та спеціальних дисциплін, формування компетентностей згідно з вимогами освітнього стандарту.

Керівництво практикою забезпечують науково-педагогічні працівники університету. Зміст, форми, тривалість, терміни проведення навчальної практики визначаються робочим навчальним планом, програмою практики та графіком практики.

Після проведення навчальних практик керівники складають короткий письмовий звіт про виконання програми навчальної практики та вказують обсяг виконаної роботи в процесі її проходження в двох примірниках – один направляється в деканат, другий – в навчально-методичний відділ. В звіті повинні висвітлюватись такі питання:

1. Завдання, місце та час проведення навчальної практики.
2. Умови і особливості проходження практики.
3. Дотримання здобувачами вищої освіти правил з техніки безпеки.
4. Ступінь і якість виконання навчальної практики здобувачами вищої освіти.

За умови, що навчальна практика є продовженням вивчення навчальних дисциплін, вона проводиться викладачами, які викладають відповідні навчальні дисципліни: «Відтворення сільськогосподарських тварин» (50 годин), «Добробут тварин під впливом кліматичних умов» (40 годин); «Технологія виробництва продукції тваринництва» (90 годин); «Технологія переробки продукції тваринництва» (90 годин).

У результаті проходження навчальної практики здобувачі вищої освіти отримують наступні компетентності та програмні результати навчання:

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК6. Здатність використовувати інформаційні та сучасні комунікаційні технології.

ЗК7. Здатність працювати в команді.

ЗК8. Прагнення до збереження навколишнього середовища в усіх сферах професійної діяльності.

ФК1. Здатність використовувати професійні знання з вибору і реалізації технології виробництва і переробки продукції тваринництва для ефективного ведення галузі.

ФК6. Здатність використовувати знання із технологій заготівлі, виробництва, зберігання, оцінки якості кормів та нормованої годівлі окремих видів і статеві-вікових груп тварин, а також раціонального використання кормів та сільськогосподарських угідь, надавати якісні послуги запилення ентомофільних сільськогосподарських культур.

ФК12. Здатність здійснювати контроль технологічних процесів під час виробництва та переробки продукції скотарства.

ФК13. Здатність здійснювати контроль технологічних процесів під час виробництва та переробки продукції свинарства.

ПРН5. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз.

ПРН8. Володіти методами утримання, годівлі, розведення і ефективного використання тварин різних видів та медоносних бджіл.

ПРН9. Мати навички розробки біологічно повноцінних і збалансованих раціонів годівлі для різних видів і статеві-вікових груп тварин та аналізу, збереження, поліпшення природних кормових ресурсів бджільництва.

ПРН10. Забезпечувати заготівлю і зберігання кормів.

ПРН14. Забезпечувати параметри та здійснювати технологічний контроль сучасних технологій з виробництва молока та яловичини.

ПРН15. Забезпечувати параметри та здійснювати технологічний контроль сучасних технологій виробництва свинини.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ, ФОРМИ І МЕТОДИ ЇЇ КОНТРОЛЮ

Змістовна частина 1. «Відтворення сільськогосподарських тварин»

Мета і завдання практики. Навчальна практика є завершальним етапом вивчення курсу «Технологія відтворення с.-г. тварин» її метою є забезпечення базовими і професійними компетентностями в галузі аграрних наук та продовольства, направлені на здобуття теоретичних знань та практичних умінь технології відтворення с.-г. тварин.

Основними завданнями практики є:

Засвоєння здобувачами вищої освіти:

- ✓ технологічних прийомів відтворення тварин;
- ✓ отримання та зберігання спермо продукції;
- ✓ застосування сучасних методів осіменіння тварин;
- ✓ використання приладів для оцінки спермо продукції;
- ✓ оперативний контроль і облік відтворення сільськогосподарських тварин.

Організація проведення практики.

Навчальна практика проводиться на базі біолого-технологічного факультету ХДАЕУ.

План проведення навчальної практики і розподіл годин

№ п/п	Зміст навчальної практики	Кількість годин
1	Техніка безпеки при виконанні робіт із відтворення тварин	2
2	Фізіологічні особливості видів та порід у відтворенні сільськогосподарських тварин	4
3	Технологія отримання та зберігання спермо продукції	2
4	Оцінка спермо продукції	4
5	Методи осіменіння сільськогосподарських тварин	6
6	Технологія штучного осіменіння корів і телиць	6
7	Технологія штучного осіменіння свиней	6
8	Технологія штучного осіменіння овець та кіз	4
9	Технологія штучного осіменіння кролів	4
10	Технологія штучного осіменіння у конярстві	4
11	Теорія і технологія штучного осіменіння сільськогосподарських птахів	4
12	Технологія штучного осіменіння бджіл	4
Разом:		50

**У результаті проходження практики здобувачі вищої освіти повинні:
знати:**

- ✓ основні технологічні особливості організації відтворення поголів'я сільськогосподарських тварин і птиці
- ✓ умови для успішного проведення парувальної кампанії для різних видів сільськогосподарських тварин
- ✓ проводити облік та контроль показників відтворення на підприємствах різних форм власності.

вміти:

- ✓ збирати и використовувати штучні вагіни різних моделей, залежно від біологічного виду плідників;
- ✓ одержувати сперму від плідників різними методами;
- ✓ провадити розморожування та оцінку сперми плідників;
- ✓ провадити осіменіння самок сільськогосподарських тварин різними методами;
- ✓ діагностувати статеву охоту та вагітність самок.

Змістовна частина 2.

«Добробут тварин під впливом кліматичних умов»

Мета і завдання практики. Навчальна практика є завершальним етапом вивчення курсу дисципліни "Добробут тварин під впливом кліматичних умов" з метою закріплення і поглиблення теоретичних знань і набуття практичних навичок з оцінки добробуту тварин, а також практичного створення головних умов ведення тваринництва під впливом кліматичних умов.

Основними завданнями практики є:

- ✓ Оцінка санітарно-гігієнічного стану тваринницьких приміщень та прилеглої території;
- ✓ Забезпечення кваліфікованої, досвідченої та сумлінної практики правил догляду за худобою;
- ✓ Забезпечення умов для утримання тварин, що відповідають особливостям їхнього виду;
- ✓ Вивчення фізичного середовища (простір, освітлення, температура, волога, вентиляція та свіже повітря) яке забезпечує комфортні умови розміщення, безпечний і комфортний рух, включаючи нормальні зміни положення тіла, і можливість проявляти типи природної поведінки, до виконання яких тварини мотивуються;
- ✓ Методи контролю добробуту тварин (на прикладі індикаторної оцінки);

Організація проведення практики.

Навчальна практика проводиться на базі біолого-технологічного факультету ХДАЕУ.

План проведення навчальної практики і розподіл годин

№ п/п	Зміст навчальної практики	Кількість годин
1	Техніка безпеки при виконанні робіт із добробуту тварин	2
2	Умови забезпечення добробуту тварин під впливом кліматичних умов згідно їх фізіологічних особливостей виду, віку та породи	6
3	Оцінка відповідності технологій утримання, біологічним потребам тварин та птиці	8
4	Забезпечення тварин водою	4
5	Забезпечення тварин кормами	4
6	Забезпечення тварин комфортними умовами	6
7	Забезпечення тварин ветеринарним доглядом	4
8	Гуманна політика України що до забезпечення добробуту тварин	6
Разом:		40

В результаті проходження практики здобувачі вищої освіти повинні знати:

- ✓ основні умови та засоби створення оптимальних умов утримання тварин і птиці;
- ✓ основні індикатори оцінки добробуту тварин;
- ✓ умови дотримання санітарно-гігієнічних вимог у водопостачанні та напуванні тварин;
- ✓ дотримання добробуту тварин відповідно до кліматичних та екологічних умов регіону.

вміти:

- ✓ використовувати сучасні прилади та обладнання для оцінки добробуту тварин;
- ✓ застосовувати методи та методики оцінки санітарно-гігієнічного стану тваринницьких об'єктів;
- ✓ організувати роботу трудового колективу що до дотримання умов догляду за тваринами для забезпечення їх добробуту.

Змістовна частина 3.

«Технологія виробництва продукції тваринництва»

Мета практики – ознайомлення з основними технологічними процесами виробництва продукції тваринництва.

Організація проведення практики.

Навчальна практика проводиться на базі біолого-технологічного факультету ХДАЕУ.

План проведення навчальної практики і розподіл годин

№ п/п	Зміст навчальної практики	Кількість годин
1	Ознайомлення здобувачів вищої освіти з тематичним планом та методикою оцінювання практики, правилами оформлення щоденника та звіту. Інструктаж з техніки безпеки	3
2	Ознайомлення з технологією виробництва молока за різних способів утримання	6
3	Ознайомлення з організацією машинного доїння корів в молочному залі на доїльній установці «Ялинка» в умовах ТОВ «ТД «Долинське» Херсонської області	6
4	Знайомство з основами технології виробництва яловичини	6
5	Ознайомлення з принципами оцінки та опису екстер'єру коней	6
6	Ознайомлення з технологією утримання та використання коней на прикладі ХМ КЛК «Буцефал» Херсонського району Херсонської області	6
7	Ознайомлення з технологіями виробництва продукції свинарства	6
8	Знайомство з ТОВ «Агропромислова компанія» Запорізької області. Знайомство з основними технологічними операціями дільниці холостих і порослих свиноматок, підсисних свиноматок, дорошування і відгодівлі молодняку. Оцінка і відбір ремонтного молодняку	6
9	Знайомство з основами технологічними операціями вирощування овець та кіз	6
10	Знайомство з технологією виробництва крафтових сирів в умовах ТОВ «Агробізнес», «Мар'янівська сироварня» с. Мар'янівка Херсонської області	6
11	Знайомство здобувачів вищої освіти з філією «Чорнобаївське» ПрАТ «Агрохолдинг Авангард» Херсонської області. Ознайомлення з основами технології виробництва харчових яєць в умовах господарства	6
12	Проведення первинної обробки харчових яєць в умовах філії «Чорнобаївське» ПрАТ «Агрохолдинг Авангард» Херсонської області	6
13	Знайомство з технологіями виробництва продукції бджільництва (виробництво меду, прополісу, воску)	6
14	Ознайомлення з умовами господарювання на приватній пасіці Заліцаєва А.В. Херсонської області	6
15	Знайомство з медоносами України	6
16	Оформлення щоденника. Складання звіту про проходження навчальної практики та його захист. Оцінювання знань, набутих під час проходження навчальної практики.	3
Разом:		90

У результаті проходження практики здобувачі вищої освіти повинні знати:

- ✓ правила техніки безпеки під час роботи з поголів'ям ВРХ; свиней, овець та кіз, птиці, бджолиними сім'ями;
- ✓ основні виробничі процеси технології виробництва молока та яловичини;
- ✓ особливості відгодівлі різних виробничих груп свиней; види відгодівлі свиней і їх особливості;
- ✓ основи технології виробництва продукції овець та кіз;
- ✓ системотвірні фактори птахівництва;
- ✓ основні параметри та елементи технології утримання коней;
- ✓ склад бджолої сім'ї, роль матки, робочих бджіл і трутнів.

вміти:

- ✓ здійснювати основні операції по догляду за тваринами;
- ✓ здійснювати облік продуктивності великої рогатої худоби, свиней, овець та кіз, сільськогосподарської птиці;
- ✓ виконувати роботи, пов'язані з технологією утримання та годівлі свиней;
- ✓ провести оцінку якісних показників вовни;
- ✓ володіти та вміти користуватися сучасними методами, формами організації праці в птахівництві;
- ✓ визначати за екстер'ером господарський тип коней, основні статі екстер'еру;
- ✓ проводити оцінку якісних показників вовни;
- ✓ готувати вулики, інструменти, стільники, нарощувати рамки;
- ✓ оцінювати стан сім'ї, медоносну базу, розмножувати сім'ї;
- ✓ проводити підготовку та організувати зимівлю бджіл.

Змістовна частина 4.

«Технологія переробки продукції тваринництва»

Мета і завдання практики. Отримання первинних професійних умінь і навичок, ознайомлення з основними технологічними процесами переробки продукції тваринництва.

Основним завданням практики є:

- ознайомлення з основними операціями переробки продукції тваринництва: вхідний контроль сировини, технологічна схема виготовлення та аналіз якості готового продукту;
- вивчення прийомів підготовки основної та допоміжної сировини;
- відпрацювання параметрів переробки продуктів тваринництва;
- ознайомлення з методиками визначення якості сировини та готового продукту;
- закріплення у здобувачів вищої освіти навичок роботи з обладнанням, яке використовується в лабораторіях;
- закріплення навичок організації лабораторних досліджень;
- закріплення вмінь організації лабораторних досліджень;

- підготовка здобувачів вищої освіти до проходження загально-технологічної практики з переробки продукції тваринництва.

Організація проведення практики

Навчальна практика проводиться на кафедрі технологій переробки та зберігання сільськогосподарської продукції Херсонського державного аграрно-економічного університету відповідно до плану проведення навчальної практики.

Перед початком робіт усі здобувачі вищої освіти проходять інструктаж з техніки безпеки, про що оформлюється акт установленної форми. Кожен здобувач вищої освіти під час практики самостійно виконує певний обсяг робіт. Особлива увага приділяється роботі з приладами і матеріалами, хімічним посудом та реактивами, веденню лабораторних записів, організації вимірювань, оформленню роботи.

В результаті проходження практики здобувачі вищої освіти повинні знати:

- правила техніки безпеки під час роботи у лабораторії;
- вимоги державних стандартів до сировини і готової продукції;
- властивості основної та допоміжної сировини;
- загальні характеристики технологічних процесів виготовлення продуктів тваринництва;

План проведення проходження практики та розподіл годин

№ п/п	Заходи	Кількість годин
1	Оцінка методів консервування тваринницької сировини. Основні технологічні прийоми при виготовленні солених виробів. Виготовлення шпику за традиційною технологією та визначення якості продукції.	14
2	Ознайомлення із технологією холодного і гарячого копчення. Виготовлення копченої продукції із тваринницької сировини. Оцінка органолептичних та фізико-хімічних показників якості сировини та готової продукції.	12
3	Вибір компонентів рецептури м'ясних напівфабрикатів Оцінка основної та допоміжної сировини та їх підготовка до виготовлення фаршу. Відпрацювання параметрів виготовлення січених напівфабрикатів з м'яса с.-г. тварин та птиці.	12
4	Визначення кількісних і якісних показників жиру. Відпрацювання параметрів витоплення жиру за сухого та мокрого способів. Дослідження якості харчових топлених тваринних жирів Визначення параметрів основних технологічних операцій переробки технічної жирової сировини.	14

5	Засвоєння технології вакуумування основної та допоміжної сировини, а також продуктів їх переробки. Дослідження впливу вакуумування на параметри зберігання продукції Визначення якісних показників у процесі зберігання.	12
6	Підготовка сировини для виготовлення молочної продукції. Відпрацювання параметрів виготовлення молочних продуктів (м'які сири). Оцінка якості сировини та готового продукту.	12
7	Засвоєння методів визначення свіжості та якості живої, свіжомороженої риби органолептичними та фізико-хімічними методами. Відпрацювання параметрів технології соління та в'ялення риби.	12
8	Підготовка звіту	2
Разом		90

В результаті проходження практики здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- правила техніки безпеки під час роботи у лабораторії;
- вимоги державних стандартів до сировини і готової продукції;
- властивості основної та допоміжної сировини;
- загальні характеристики технологічних процесів виготовлення продуктів тваринництва;
- сучасні методи контролю готової продукції.

вміти:

- виконувати основні дослідження якості сировини та готової продукції згідно вимог нормативно-технічної документації;
- здійснювати контроль основних параметрів технологічних процесів переробки продукції тваринництва;
- працювати з обладнанням, яке використовується в лабораторіях;
- вирішувати питання виробництва, переробки і реалізації продукції, яка б за якістю відповідала вимогам міжнародних стандартів;
- встановлювати відповідність продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню.

ЗВІТНІСТЬ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

За кожний день проходження навчальної практики студент повинен робити записи у щоденнику з позначенням особистої участі у виконаній роботі.

Форма ведення щоденника

№	Дата виконання	Зміст виконаної роботи	Відмітка про виконання (оцінка або виконано \ не виконано)	Підпис керівників від бази практики

Після закінчення практики, на підставі записів у щоденнику та інших даних складається звіт, відповідно до розділів, які передбачено планом.

Оформлений належним чином звіт є основою для оцінки результатів навчальної практики здобувачів вищої освіти керівником у вигляді заліку.

Розподіл балів для заліку навчальної практики

Поточне оцінювання				Підсумкова оцінка
<i>Змістовна частина 1</i>	<i>Змістовна частина 2</i>	<i>Змістовна частина 3</i>	<i>Змістовна частина 4</i>	
Max 25	Max 25	Max 25	Max 25	100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів за навчальну практику	Оцінка ECTS	Критерій оцінювання	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	у повному обсязі опрацьовано програмні питання практики; звітну документацію оформлено відповідно до вимог, високе оцінювання практиканта керівником	зараховано
82-89	B	програмні питання практики опрацьовано достатньо; звітну документацію оформлено відповідно до вимог; позитивне оцінювання практики керівником	
74-81	C		
64-73	D	окремі питання опрацьовано поверхнево; звітну документацію оформлено відповідно до вимог, позитивна характеристика практиканта керівником	
60-63	E		
35-59	FX	не висвітлено окремі програмні питання; звітну документацію оформлено з порушенням вимог, негативна характеристика практиканта керівником; відсутність на практиці	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не висвітлено програмні питання; звітна документація відсутня, негативна характеристика практиканта керівником; відсутність на практиці	не зараховано з обов'язковим повторним проходженням практики

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Основи біобезпеки та благополуччя тварин: монографія / Недосеков В.В., та ін. НУБіП України, 2021 р. 233 с.
2. Система утримання тварин: М.О. Захаренко, та ін. Центр навчальної літератури 2020 р. 220 с.
3. Якубчак О. М., Таран Т. В. Гігієна продуктів тваринного походження К. : Проф. Книга, 2017. 596 с.
4. Бусенко О.Т. Технологія виробництва продукції тваринництва. К.: Вища освіта, 2005.
5. Давиденко В.М. Введення до спеціальності. Миколаїв: Вид. МДАУ, 2007. 211 с.
6. Гігієна тварин /М.В. Демчук, М.В. Чорний, М.О. Захаренко, М.П. Високос. - 2-ге вид. Харків: Еспада, 2006.
7. Селекція сільськогосподарських тварин [Текст]: підручник: реком. М-вом аграрн. політ. для підгот. фах. аграрн. ВНЗ I-IV рівнів акредит. з напр. «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» /Ю. Ф. Мельник [та ін.]; за ред. Ю. Ф. Мельника, В. П. Коваленка, А. М. Угнівенка. К. : [Інтас]. 2008.
8. Кнорр, Н. В. Основи метеорології та кліматології [Текст] : Навч. посіб. / Н.В. Кнорр. - Херсон : Айлант, 2003. 120 с.
9. Технологія виробництва продукції тваринництва: Підруч. / О.Т. Бусенко, В.Д. Столюк, О.Й. Могильний та ін.; За ред. О.Т. Бусенка ; М-во аграр. політики Укр. К.: Вища освіта, 2005.
10. Технологія виробництва молока і яловичини: підручник: реком. М-вом аграрної політики України / В. І. Костенко [та ін.]; за ред. В. І. Костенка. К.: Аграрна освіта, 2010.
11. Гопка Б. М. Нетрадиційне конярство: навч. посіб.: реком. М-вом аграрної політики для підгот. фахівців напр. «Зооінженерія» у ВНЗ III-IV акред. М-ва аграрної політики України / Б. М. Гопка, В. Д. Судай, В. Є. Скоцик. К. : Вища освіта, 2008.
12. Ветеринарно-санітарна експертиза з основами технології і стандартизації продуктів тваринництва: підручник; допущ. М-вом аграрної політики України / О.М. Якубчак [та ін.]; за ред. О.М. Якубчак, В.І. Хоменка. К.: ТОВ «Біопром», 2005.
13. Ладика В.І., Крятов О.В., Бондарчук Л.В., Крятова Р.Є. Вступ до спеціальності «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»: Навчальний посібник Суми: ВТД «Університетська книга, 2008. 255 с.
14. Бджільництво: (навч. посіб.) / П.П. Бігун, Ю.Ю. Овчинникова, І.В. Березовський Вінниця: Нілан, 2017. - 153 с.
15. Бджільництво. Інвентар та пасічні будівлі. Методи та режими дезінфекції - Чинний від 2017-01-01. - Київ : УкрНДНЦ, 2018. - III, 25 с. (Національний стандарт України).
16. Мед і продукти бджільництва. Визначення кількості мікроорганізмів. Метод підрахування колоній за температури 30°C Чинний від 2018-01-01. - Київ: УкрНДНЦ, 2019. (Національний стандарт України).

17. Журнал «Тваринництво України» (за останні 3-5 років).
18. Таврійський науковий вісник (збірник праць ХДАЕУ за останні роки).
19. Журнал «Сучасне птахівництво» (за останні роки).
20. Журнал «Птахівництво.UA» (за останні роки).